

EXAMENSARBETE

Hösten 2006

Lärarytbildningen

Engelska – ett vardagsspråk?

En studie av två skolor där engelskan
introduceras i tidig ålder.

Författare

Ingela Andersson

Lina Jagenroth

Handledare

Eivor Lindstedt

Engelska – ett vardagsspråk?

En studie av två skolor där engelskan
introduceras i tidig ålder.

Abstract

Idag är engelska ett världsspråk som talas i större delen av världen. I Sverige och övriga västvärlden kommer vi dagligen i kontakt med det engelska språket. Detta har gjort oss intresserade av att undersöka om tidig inläring skulle gynna engelska till att bli ett naturligt andraspråk för våra barn.

Litteraturgenomgången behandlar barns tidiga språkutveckling, positiva och negativa aspekter med flerspråkighet, flerspråkighetens betydelse i dagens globalisering samt förslag till engelskundervisning för yngre barn.

Genom intervjuer av fyra pedagoger på en skola i en mindre ort i Sverige, samt observationer av undervisningen på en skola i Sverige och en svensk skola i Thailand, har vi kunnat undersöka pedagogernas förhållningssätt till engelskundervisning i tidig ålder.

De intervjuade pedagogerna var eniga om att tidigt införande av engelska i skolan inte stör barnens modersmål. Det poängterades dock att det måste ske på ett lustfyllt sätt och med leken i centrum, vilket även observationerna visade.

Ämnesord: engelskundervisning, engelska, andra språk, språkutveckling, globalisering

INNEHÅLL

INNEHÅLL	5
Förord	7
1. Inledning	8
1.1 Beskrivning av skolorna i studien	8
1.1.1 Skolan i Thailand	8
1.1.2 Skolan i Sverige	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	9
1.3 Begreppsförklaring.....	10
2. Litteraturgenomgång	12
2.1 Barns språkutveckling	12
2.2 Kritiska perioder för språkutvecklingen – när tillägnas språket?.....	13
2.3 Språkutvecklingen för flerspråkighet.....	14
2.4 Dagens globalisering	15
2.5 Additiv- och subtraktiv tvåspråkighet.....	16
2.6 Språkblandning, kodväxling och interferens.....	17
2.7 Att behärska mer än ett språk.....	18
2.8 Språkbad kan ge negativa effekter på barnets språkinläring.....	19
2.9 Motivera – Variera. Engelskundervisning år 1-7	19
2.10 Praktiska råd och tips	20
2.11 Kursplan och styrdokument	21
2.12 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo94	21
3. Metod	22
3.1 Metodbeskrivning.....	22
3.1.1 Intervju	22
3.1.2 Observation	23
3.2 Urval.....	24
3.3 Genomförande.....	24
3.4 Etiska överväganden	25
4. Resultat	25
4.1 Observation i Sverige	25
4.3 Observation i Thailand	26
4.3 Intervju	27
4.4 Sammanfattning av resultat.....	29
5. Diskussion	30

5.1 Språkutveckling och kritiska perioder.....	30
5.2 Sista datum för tillägnandet av ett nytt språk?	30
5.3 Globalisering	31
5.4 Lärarens roll vid språkinläring	31
5.5 Kroppsspråkets betydelse för inläring.....	32
5.6 Meningsfullt lärande	33
5.7 Rädsla för andraspråket.....	33
5.8 Metoddiskussion.....	34
5.9 Konklusion	35
5.10 Förslag till fortsatta studier	35
6. Sammanfattning	36
Litteraturförteckning.....	37
Bilaga.....	39

Förord

Vi vill rikta ett varmt tack till respondenterna som deltagit i vår undersökning och som genom sin medverkan bidragit till att utforma detta examensarbete. Ett stort tack vill vi tilldela vår handledare Eivor Lindstedt, för att hon ställt upp med både tid och förslag på hur vi skulle lägga upp den här uppsatsen.

Kristianstad, januari 2007

Ingela Andersson & Lina Jagenroth

1. Inledning

Barns språkutveckling är ett fascinerande ämnesområde, därför beslutade vi oss tidigt för att forska vidare om detta. Vi vill undersöka hur barnets språkutveckling sker och om, eller när, barnet är mottagligt för att utveckla ett andra språk, i detta fall engelska. Vi som lever i Sverige och i den övriga västvärlden kommer ständigt i kontakt med det engelska språket genom media, tv, Internet etcetera. Eftersom engelska är ett världsspråk ser vi det viktigt för våra barns framtid att kunna hantera engelska som ett naturligt andraspråk.

Vi har utfört en studie på två skolor, en i Sverige och en i Thailand. Vi har valt att ge Thailandundersökningen mer utrymme i vår uppsats eftersom barnen på den thailändska skolan använde engelskan aktivt. I den svenska skolan var eleverna inte i något behov av att använda engelska eftersom där inte fanns någon engelskspråkig människa.

1.1 *Beskrivning av skolorna i studien*

Här nedan kommer en beskrivning av skolorna som vi valt att studera. Detta för att underlätta den vidare läsningen av undersökningen.

1.1.1 Skolan i Thailand

Under höstterminen 2006 hade vi verksamhetsförlagd utbildning (VFU) på en svensk skola i Thailand. Här fanns barn från årskurs 1 till 8. Skolan består av tre små klassrum som vardera rymmer 12 elever, ett allrum/matrum som förskolebarnen håller till i om dagarna samt två toaletter. Under vår vistelse fanns det ett trettio-tal skolbarn och 15 förskolebarn på skolan. Åldersspridningen kan bli stor på skolan beroende på hur många barn det finns som är i behov av att gå i skola, det vill säga har bosatt sig i landet en längre tid. För skolbarnen var undervisningen på svenska, förutom på engelsklektionerna där läraren härstammade från England. Det var därför förbjudet att prata svenska på engelsklektionerna; eleverna fick göra sig förstådda med hjälp av den erfarenhet och de kunskaper de hade samt med hjälp av kroppsspråk.

Eleverna på skolan stannar olika länge och har därför olika förutsättningar för sin undervisning. De elever som bara stannar en kortare period har planering och material med

sig från sin skola i Sverige. Läraren får sen planera lektionerna utifrån elevernas förutsättningar så att de elever som går permanent på skolan eller som stannar ett helt läsår får den undervisning som finns med i kursplanen och inte hämmas av de elever som stannar kortare perioder. Detta medför att det inte är ett lätt arbete för läraren att se till att alla elevers behov blir tillgodosedda.

Det märktes tydligt under engelsklektionerna att eleverna hade olika erfarenheter av språket. De elever som bott länge i Thailand hade stort försprång eftersom de fått använda språket mycket i sin vardag. De elever som börjat tidigt med engelska i skolan i Sverige och som hört det mycket följde med, förstod och blev inte rädda av att engelsklektionerna enbart var på engelska. Däremot fanns det andra som knappt vågade gå på engelsklektionerna av rädsla för att inte förstå. Efter endast någon vecka kunde det dock noteras att rädslan försvann.

Förskoleverksamheten på skolan är internationell. Det finns barn från många olika länder med olika språk. Därför var engelska det språk som används. Personalen på förskolan var thailändsk och engelsk. Detta medförde att barnen inte hade något annat alternativ än att lära sig att tala engelska med dem. De behövde även ett gemensamt språk för att kommunicera med sina kamrater. För att göra sig förstådda använde de sig av kroppsspråk och tog även de engelska ord de kunde till hjälp.

1.1.2 Skolan i Sverige

Vi har även gjort observationer på en skola i Sverige, där vi tagit reda på att det engelska språket introduceras redan i första klass. Det är en liten skola med drygt 65 elever från årskurs 1 till 6. Engelskan presenteras via sång, musik, rim och ramsor.

1.2 Syfte och frågeställningar

Idag används engelskan allt mer som ett vardagsspråk. En del ord översätts inte till svenska och inom media förekommer engelska ofta. Dagens unga reagerar till exempel inte på om de hör en låt på engelska eller svenska. Vårt huvudsyfte är att få reda på om barn kan utveckla och tillämpa engelska i tidig ålder. För att få svar på vårt syfte har vi utfört två observationer. På en svensk skola i Thailand gjorde vi en observation för att se om barnen var i behov av att kunna engelska och hur de kommunicerade. Vi utförde även en observation på en skola i

Sverige för att få ta del av hur engelskan introducerades hos eleverna. Vi har under arbetets gång ställt följande frågor som hjälpt oss att nå fram till en konklusion:

- Vad är positivt med att lära engelska i tidig ålder? Finns det några nackdelar?
- Finns det någon fara för elevens språkutveckling i modersmålet genom att lära engelska samtidigt?
- Hur kan lärare motivera sina elever till att vilja lära sig engelska vid tidig ålder?
- Vid vilken ålder är det lämpligt att börja med engelskundervisning i skolan?

Dessa frågeställningar har vi även använt som grund för våra intervjufrågor (se kapitel 4:3 samt bilaga)

För att få svar på våra frågeställningar har vi valt att använda oss av tidigare forskning, observationer och intervjuer. Valet av ämne för vårt forskningsprojekt är av hög relevans, eftersom engelskan är en så stor del av våra barns liv. Därför ser vi gärna att barn börjar lära sig engelska så tidigt som möjligt. Detta medför att vi som blivande lärare bör anpassa oss härfter.

1.3 Begreppsförklaring

Här nedan kommer begrepp och termer som förekommer i uppsatsen att förklaras.

- andraspråk: ett språk som en person lärt sig efter sitt modersmål
- modersmål: det språk som en person först lär sig tala som litet barn. En person kan ha flera modersmål om hon/han lärt sig flera språk samtidigt, till exempel genom att ha föräldrar som talar olika språk.
- flerspråkighet/tvåspråkighet: betecknar förmågan att någorlunda obehindrat kunna använda fler än ett talat, tecknat eller skrivet språk för att kommunicera med.
- additiv tvåspråkighet: de två språken (modersmålet och andraspråket) berikar varandra
- subtraktiv tvåspråkighet: tillägnandet av ett andraspråk sker på bekostnad av förstaspråket

- kodväxling: när språkbrukare ibland byter språk i bara en fras, de växlar medvetet mellan olika språk
- interferens: när språkbrukare omedvetet blandar språken och deras struktur, exempelvis överför ordföljden från ett språk till ett annat.
- vardagsspråk: språk som används naturligt i vardagen. I uppsatsen avser vi engelska som används ofta och naturligt i det västerländska samhället.
- förskola: den del av den pedagogiska verksamheten som vänder sig till barn i åldern 1-5 år. I begreppet förskola ingår det som tidigare benämndes dagis och lekskola.
- tidig ålder: här menar vi barn i åldern fyra till åtta år.

2. Litteraturgenomgång

I detta kapitel kommer barns modersmålsutveckling och tillägnandet av andra språk att belysas. För- och nackdelar med tidig införning av engelska i undervisningen kommer att diskuteras. Kapitlet inleds med en redogörelse för barnets tidiga språkutveckling i avsnittet 2.1 Barns språkutveckling. I 2.2 Kritiska perioder för språkutvecklingen – när tillägnas språket? diskuteras frågan om det finns ett ”sista datum” när det gäller tillägnandet av nya språk. Vygotskijs tankar kring flerspråkighet framställs i 2.3 Språkutvecklingen för flerspråkighet. Dagens krav på utökade språkkunskaper tack vare globalisering tas upp i 2.4 Dagens globalisering. I 2.5 Additiv- och subtraktiv tvåspråkighet beskrivs hur den kognitiva utvecklingen påverkas av flerspråkighet. Vad som kan ske vid sammanblandning av två eller flera språk skildras i 2.6 Språkblandning, kodväxling och interferens. I 2.7 Att behärska mer än ett språk behandlas definition av tvåspråkighet. Negativa aspekter på tidigt införande av engelska belyses i 2.8 Språkbad kan ge negativa effekter på barnets språkinläring. I 2.9 Motivera – Variera. Engelskundervisning år 1-7 och 2.10 Praktiska råd och tips diskuteras förslag på hur engelska kan föras in tidigt i undervisningen. Slutligen behandlas styrdokumentet i 2.11 Kursplan och styrdokument och 2.12 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo94.

2.1 Barns språkutveckling

Strömquist (1984) förklarar att barnets språkutveckling sker i samspel med dess omgivning. Söderbergh (1979) menar att redan under barnets första levnadstimme sker språkliga samspel mellan barnet och modern. Detta sker genom ögonkontakt dem emellan och att spädbarnet reagerar på det talande språket. Så småningom utvecklas samspelet med hjälp av ljud även från barnets sida. Barnet jollar som svar på den vuxnes tal. Det sker då en växelvis och ömsesidig kommunikation mellan dem, där de turas om att tala och lyssna. Vid ungefär sex månaders ålder börjar barnet använda sig av ett joller som har liknande satsmelodi och tonfall som det språk som finns runt omkring det. Man kan alltså redan här urskilja vilket språk barnet kan komma att tala. När barnet är ungefär ett år kan man höra igenkännbara vuxensspråksord från barnet. Strömquist (1984) menar att detta sker ungefär samtidigt som när barnet börjar gå.

Innan barnet kan kommunicera verbalt och ljudmässigt med omgivningen, använder det sig av gester och kroppsspråk. Detta är det primära uttrycks sättet för små barn, och de överger inte detta även då de utvecklat ett verbalt språk. Det blir då en kombination av ljud och gester, som leder till att barnet gör sig förstått. Kroppsspråket överges aldrig helt och hållet, men det blir mer och mer ersatt av det verbala språket. (Söderbergh, 1979)

Barnet använder språket som ett hjälpmedel i sökandet efter kunskap, Söderbergh (1979) benämner detta som "den matetiska språkfunktionen". (s.28) I ett- till tvåårsåldern börjar barnet utveckla tvåordsyttranden. Ofta är de ord som yttras i tvåordsmeningarna ord som barnet redan känner väl till och använder i enstaka yttranden. Här reagerar ofta den vuxna genom att utvidga dem, till exempel *där boll – ja där är bollen*. Detta hjälper barnet till att själv så småningom utvidga sina yttranden. (Strömqvist, 1984)

Vid ungefär treårsålder har barnet utvecklat ett fungerande ordförråd och grammatik, samt de grundläggande förutsättningarna för ett samtal. Barnet fortsätter att utvecklas och mellan tre- och femårsåldern har det lärt sig att föreställa sig hur andra tänker. (Strömqvist, 1984) Nu handlar språkinläringen egentligen främst om två saker: "att lära sig nya ord och begrepp", samt "att använda språket på rätt sätt i rätt situationer". (Ladberg, 1990, s. 38)

2.2 Kritiska perioder för språkutvecklingen – när tillägnas språket?

Ofta talas det om att barn suger åt sig ny kunskap och tillägnar sig ett nytt språk fortare än vuxna. Är detta biologiskt betingat, eller handlar det om att barn är mer motiverade att lära än vuxna? (Abrahamsson & Hyltenstam, 2004) Under en kritisk period måste en speciell färdighet eller egenskap stimuleras för att utvecklas fullt ut. Många forskare menar att det finns kritiska perioder för språkinläringen hos människor. Exempelvis Lenneberg (Strömqvist, 1984) förespråkar att den kritiska perioden är från ungefär tvåårsålder fram till pubertetens början vid 12–13-årsåldern. Lenneberg anser att efter den här tidsperioden har hjärnan svårare att tillägna sig ett nytt språk. Vid 12–13-årsåldern är lateraliseringsprocessen avslutad, det vill säga den process där hjärnans båda halvor specialiseras för sina olika funktioner, exempelvis språket i vänstra hjärnhalvan. Lenneberg hävdar att det är under lateraliseringen som barn kan tillägna sig ett andra språk och tala detta språk som en infödd.

Dahl (2000) resonerar om barns olika mognadsprocesser i sin bok. Barnet går genom olika utvecklingsstadier där det lär sig olika saker, medan det finns saker som de inte är redo att lära sig i just det stadiet. Dahl poängterar att det är meningslöst att försöka lära barn något som de inte själv är mogna för att lära. Dahl anser att det finns en specifik medfödd språkförmåga. ”Människor föds med en förmåga till modersmåltillägnande som sedan försvinner när man blir vuxen.” (Dahl, 2000, s. 270) För att styrka sitt argument samtalar Dahl om det finns fler saker som man gör bäst i att lära sig tidigt om man ska bli bra i dem, till exempel pianospel, fotboll, balett. Börjar man träna tidigt behöver det inte vara medfödda förmågor som gör att man är duktig. Emellertid krävs det mer än att ha rätt ålder inne för att lära sig ett språk som ett modersmål. Exakt under vilken tid och under vilka villkor modersmålsinläringen kan äga rum vet man inte, men det krävs att man hör språket talas mycket.

Dagens forskning visar att lateraliseringen är avslutad redan i femårsåldern. Därför talas det inte om kritiska perioder i detta sammanhang längre. Istället anser man att det är nervcellernas förmåga att göra nya kopplingar och förstärka de kopplingar som hör ihop med språkinläringen. I takt med att åldern stiger, avtar nervcellernas förmåga till nya kopplingar. (Abrahamsson & Hyltenstam, 2004)

Ladberg (1990) vidhåller precis som Dahl (2000) att det inte är fastställt vid vilken ålder som är bäst för språkinläring. Ladberg (1990) säger att barn har lättare att lära sig grammatik och uttal än vad vuxna har. Ungefär vid 10–15-årsåldern börjar barnet att få svårigheter med att lära sig uttal och grammatiska regler. Vuxna har däremot lättare för ord- och begreppsinsläring. Ladberg hävdar att en orsak till att ett barn lär sig språket fortare än en vuxen, är att barnet har lättare att komma till sina kamraters språknivå än vad en vuxen har till sina jämlingar. Barnet provar sig fram och är inte rädd för att göra fel, det är en del av vardagen. En vuxen däremot kan känna sig förnedrad över att inte kunna tala det nya språket utan brytningar.

2.3 Språkutvecklingen för flerspråkighet

Lev Vygotskij (1896–1934) är en av de forskare vars teorier fortfarande lever kvar i pedagogiken. Han menade att människor tillägnar sig kunskap i samspel och i dialog med andra. Barnets språk utvecklas i sociala sammanhang, genom samtal med människor i dess närhet och genom att imitera. (Bråten, red., 1998) Vygotskij var även en av de första

forskarna inom tvåspråkighet. När han var verksam var de flesta forskare negativt inställda till tvåspråkighet. De hävdade att det var en belastning att vara tvåspråkig och att det ledde till en försvagad mental utveckling. Det skulle vara en belastning för hjärnan som alltså hindrade att ny kunskap kunde tillägnas. Vygotskij ansåg istället att tvåspråkighet var en tillgång och en nödvändighet för ländernas relationer med varandra. (Bråten, red., 1998)

Utvecklingen för att lära sig andra språk följer i princip samma mönster som vid inläringen av modersmålet. Det är viktigt att det är meningsfullt att lära sig det nya språket. Det måste finnas en anledning att lära sig det. Barnet lär sig ett andraspråk för att kunna kommunicera med andra personer som är viktiga i dess liv, exempelvis föräldrar, syskon, morföräldrar, kamrater och lärare. Om dessa faktorer försvinner kommer barnet att gå tillbaka till att vara enspråkigt. Klarar barnet sig på ett språk kommer barnet att endast lära sig ett språk. ”Ett språk är inte något vi ’kan’ en gång för alla. Det måste användas och hållas vid liv.” (Ladberg, 1990, s.23)

Vygotskijs tankegångar sammanfattas av Øzerk (Bråten, red., 1998) i tre punkter:

- Ju fler språk man kan, desto lättare blir det att lära sig nya språk.
- Kunskapsmässig (begreppsmässig) utveckling och språklig utveckling hör nära samman.
- Sociala kontakter och språkliga erfarenheter i accepterande och inkluderande miljöer är viktiga för att man ska kunna tillägna sig språk. (s. 159)

Enligt Øzerk hör språk- och flerspråksutveckling samman med utveckling både inom erfarenhet och kunskap.

2.4 Dagens globalisering

Arnberg (2004) samtalar i sin bok om dagens samhälle och om dess globalisering. Dagens människor med olika språk kommer i allt större utsträckning i kontakt med varandra än man gjorde tidigare. Det är mer vanligt idag att barn växer upp med ett annat språk i familjen än det som talas i deras omgivning på grund av den internationella migrationen. En annan sak som bör uppmärksammas är att det blir vanligare och att allt fler svenska familjer bosätter sig utomlands idag, under en kortare eller längre period. Resultatet av detta är att barnen får möjlighet, eller tvingas att lära sig ett andra språk vid sidan av svenska i tidig ålder. För att barnet ska lära sig ett andra språk behöver barnet också

på båda språken ha kontakt med jämnåriga och med vuxna utanför familjen, och det behöver uppleva båda språken i medierna. Inte minst behöver det tidigt och senare i skolåldern möta båda språken i mer formella sammanhang som i barnomsorg och skola (Kenneth Hyltenstam, professor i tvåspråkighetsforskning vid Stockholms universitet) .

(Arnberg, 2004, s.9)

Arnbergs uttalande ovan stöder vår uppfattning att barn behöver möta sitt andraspråk i ett tidigt skede tillsammans med jämnåriga.

2.5 Additiv- och subtraktiv tvåspråkighet

En kanadensisk forskare, Jim Cummins (Arnberg, 2004), hävdar att när det gäller barnets kognitiva utveckling är den avgörande faktorn det sätt på vilket barnet utvecklar sitt andra språk. Cummins påstår att när barnet får lära sig ett andra språk på bekostnad av sitt första språk, så kallad subtraktiv tvåspråkighet, har det en negativ effekt på den kognitiva utvecklingen. Det har positiva effekter på språkkunskapsnivån och den kognitiva utvecklingen när första och andra språket har utvecklats sida vid sida och berikat varandra. Samma forskare har utvecklat en hypotes, tröskelhypotesen, vilken innebär att otillräckliga kunskaper i två språk medför negativa effekter på den kognitiva utvecklingen. Om inte den kognitiva utvecklingen ska påverkas negativt krävs det att man har åldersanpassade kunskaper i åtminstone ett av språken. När denna ”språktröskel” passerats påverkas den kognitiva utvecklingen varken negativt eller positivt. Om man passerar ännu en tröskel medför det kognitiva fördelar för individen.

Barn som uppfostras tvåspråkigt har fördel när de ska lära sig fler språk senare i livet. Arnberg (2004) redogör för forskningsresultat som pekar på att tvåspråkiga har lättare för att ta till sig ytterligare språk och att det går snabbare för dem att lära sig än för dem som är uppvuxna med endast ett språk. Vygotskij ansåg också att det finns en ömsesidig påverkan i utvecklingen av modersmål och andraspråk (tredje-, fjärdespråk osv).

Øzerk (Bråten, red., 1998) hävdar att vid inläringen av ett främmande språk används ord och meningar som redan är kända på modersmålet. Ordförråd, begrepp, erfarenheter inom modersmålet som man redan kan är avgörande för tillägnandet av ett nytt språk. Den ömsesidiga påverkan visas även i modersmålet, där det nya främmande språket hjälper till att öka förståelsen och utvecklingen av modersmålet.

2.6 Språkblandning, kodväxling och interferens

Arnberg (2004) påpekar att när barn lär sig skilja på två språk kan det hända att barnet blandar språken. Det är inte ett tecken på förvirring utan helt naturligt. Språkblandning skall därför skiljas från två andra språkbeteenden, kodväxling och interferens (se kapitel 2.7)

Innan barnet är medvetet om att det har två språk i sin omgivning kan det hända att det blandar språken. Detta sker på ord- eller frasnivå: till exempel, ett barn sitter och leker i sandlådan och säger *jag vill make a cake* (Jag vill göra en kaka).

När barnet, medvetet eller omedvetet skiftar mellan språken handlar det om kodväxling. Detta sker enbart i samtal med andra tvåspråkiga och oftast i informella sammanhang. Forskare har hittat en del orsaker till kodväxling. Enligt Arnberg (2004) kan det bland annat bero på:

- I ett av språken saknas ord.
- En del ord har en viss betydelse i ett av språken.
- Vissa ord är lättare i ett av språken.
- Man behöver klargöra ett missförstånd.
- En poäng behöver understrykas.
- Man vill utesluta någon från samtalet.
- Man vill skapa en kommunikationseffekt.

Men hjälp av kodväxling kan barn redan vid två års ålder anpassa sitt språk beroende på vem de talar med. Om ett svenskt barn till exempel kodväxlar mellan engelska och svenska, kan man fortsätta prata engelska med barnet för att uppmuntra det till att fortsätta prata engelska. Arnberg (2004) hävdar följande:

En starkare effekt uppnås om samtalspartnern inte förstår de svenska delarna av barnets yttrande. Missförstånd eller att mötas av oförståelse motiverar barnet att ändra strategi och öka andelen engelska i uttryck i sitt tal. (s. 50)

Om ett tvåspråkigt barn pratar med ett enspråkigt barn och använder ord från ”fel” språk, eller om ”fel” språk används i formella situationer där ett enspråkigt beteende förutsätts, kallas detta för interferens. Barnet är då inte medvetet om att de ord som används inte tillhör det språk som används vid det tillfället. Det ena språket har en ofrivillig inverkan på det andra. Interferens är vanligast när språken är i obalans.

Enligt Arnberg (2004) är språkblandning vanligt bland små barn men försvinner gradvis i takt med att barnet lär sig att skilja de båda språken åt. Det är därför ovanligt att barn efter fyra års ålder blandar språken. När det gäller kodväxling är det främst föräldrar som ska vara aktsamma, eftersom detta inte är positivt för barnet som är aktivt med att lära sig de båda språken. Det kan resultera i att barnet inte lär sig till vilket språk vissa ord hör. Däremot finns det ingen anledning att försöka ge sig på att översätta svenska ord som till exempel ”lagom” och ”Småland”. Vissa svenska ord kan nämligen ha motsvarigheter i det ena språket men inte i det andra.

När språket inte är i balans är det svårt att undvika interferens. I stället för att betrakta interferens som farlig eller bevis på förvirring ska man se det som en konsekvens av en språksituation, där det ena språket dominerar över det andra, och hjälpa barnet att få mer kontakt med det svagare språket.

2.7 Att behärska mer än ett språk

Hur många människor det finns i världen som kan förstå och tala mer än ett språk vet man inte. Traditionellt talar man om ”modersmål” och ”främmande språk”. I Sverige är till exempel svenska modersmål för de flesta och engelska ett främmande språk som man lär sig i skolan. Forskare föredrar att skilja mellan förstaspråk och andraspråk om ett nytt språk lärs in, innan det förstaspråket hunnit etablera sig, det vill säga före treårsåldern. Man kan alltså ha två förstaspråk om man lär sig dem från början. Riktigt så här enkelt är det emellertid inte; det är inte treårsåldern som är avgörande för hur bra man uppnår behärska sitt modersmål. Det avgörande är vilken roll språket har till miljön man vistas i. Förhållandet mellan modersmålet och det nya språket spelar också en stor roll.

Det finns olika definitioner på termen tvåspråkig. En del människor menar att om man kan använda mer än ett språk så är man tvåspråkig, vilket i så fall innebär att alla som läst engelska i skolan är tvåspråkiga. Andra hävdar att man måste ha modersmålsbehärskning av båda språken, medan ytterligare andra påstår att alla som växt upp i en miljö med olika språk är tvåspråkiga. Det är svårt att bestämma vilken definition det är som gäller.

Språken är sällan klart åtskilda under språktilläggnandets första stadier, därför bör man separera språken under denna period (omkring tvåårsåldern). Det är vanligt att det svagare språket skjuts undan under denna period men det kan mycket väl komma tillbaka senare igen.

2.8 Språkbud kan ge negativa effekter på barnets språkinläring.

I en artikel diskuterar forskaren Lydia Williams (Sandström, red.,1999) den negativa synen på införandet av engelska. ”Dåligt planerade språkbud kan ge mera negativa än positiva effekter på barnets språkinläring. Då kan både modersmålet och det främmande språket bli lidande”. (s.1) Artikeln redogör för språkbud i Finland, eftersom det även där blivit mycket populärt. Pedagogerna där är rädda för att små barn ska förlora den egna kulturella identiteten genom att sjunga engelska julsånger, läsa engelska sagor osv. De vill inte heller att barn ska ge sig ut på ”obruten mark”. Med detta menar man att barn som knappt kan, eller nyligen har lärt sig läsa på sitt modersmål inte ska behöva läsa på ett främmande språk också. Dock anses engelskan vara till nytta om verksamheten är välplanerad och sträcker sig från lågstadiet till högstadiet. Av lärarna krävs det dessutom mycket goda kunskaper i engelska. Detta med anledning av att ytterligare ett problem med undervisning på ett främmande språk är brist på kontinuitet.

I en artikel från *Förskoletidningen* 6/2001, årgång 26, diskuteras det om flera språk. Britta Weiler är lärare i svenska och redogör för den forskning hon tagit del av. Barn kan lära sig hur många språk som helst. Förutsättningen är att det sker på rätt sätt. Enligt Weiler är dagens forskning överens om att: ”barn lär sig språk i ett socialt sammanhang och som ett behov av att kommunicera med känslomässigt viktiga personer” (s.4). Vidare poängteras att barn behöver umgås med jämnåriga för att utveckla sitt språk, eftersom språkförmågan är mer jämlik där. Ju äldre man blir, desto mer rädd blir man för att säga fel vilket hämmar språkutvecklingen. Barn är nyfikna och tycker det är spännande med språk och är stolta över att kunna säga något på ett annat språk, om det så bara är några enstaka ord.

2.9 Motivera – Variera. Engelskundervisning år 1-7

Grunden för att lära sig engelska är hörförståelse, med anledning av att barn hör engelska långt innan de börjar läsa engelska i skolan. Barn hör engelska genom musik, tv, filmer, datorer och medier. Det är viktigt att elever i skolan får höra mycket engelska, få

instruktioner, lyssna och småprata. Detta för att eleverna ska förstå vilken nytta de har av språket (*Motivera –Variera*, Nordlinder red., 2001).

I *Engelska för livet* (Nordlinder red., 2001) talar Eriksson/Tholin om att vad gäller uttal är yngre inlärare överlägsna de äldre, eftersom grunden för gott uttal läggs vid första årens engelskundervisning. Barn och yngre elever tycker om att härma vad de hör och får på detta sätt bättre uttal och intonation.

2.10 Praktiska råd och tips

I läroboken *No Problem* (Nordlinder red., 2001) ges tips och råd på hur man kan föra in engelska tidigt i undervisningen. Det är inte bara viktigt att kunna läsa och skriva på engelska, utan även att lyssna och härma. Läsning och skrivning kommer senare. Barn vet inte att språk är uppbyggt på grammatiska strukturer, därför kan de lära sig komplicerade strukturer genom att härma. Barn ifrågasätter inte utan drar slutsatsen att man säger så på engelska. Redan i första klass kan barn idag många ord på engelska utan att de egentligen vet att det är engelska. Barnen kan ha hört det på radion, tv eller genom något spel. Därför är det bra att skriva ner de ord barnen kan på en lista. Detta utgör en god början för engelskan. Nordlinder (Nordlinder red., 2001) tipsar om att det är bra att använda engelska lite och ofta. Det ska därför inte finnas någon lektionstid till engelska i början, utan det ska komma naturligt. Till exempel kan man sjunga Happy Birthday när någon fyller år, hälsa eleverna välkomna på morgonen genom att säga Good morning, boys and girls, man kan även ge uppmaningar på engelska take out your pencils, please. Hör eleverna detta vid upprepade tillfälle känns det naturligt för dem. Nordlinder föreslår att en uppmaning ska först ges på engelska, sedan på svenska men det finns även en fara med detta. Gör man det för ofta så slutar eleverna att lyssna på engelskan tillslut eftersom de vet att en översättning på svenska kommer sen. Följande råd ges för att undvika detta:

- Använd gester och kroppsspråk för att förtydliga det du säger.
- Använd bilder och föremål så ofta som möjligt.
- Försök alltid att introducera nya ord i meningsbyggnader som redan är kända.
- Försök alltid introducera nya meningsbyggnader med hjälp av redan känt ordförråd. (Nordlinder red., 2001. s. 136)

Nordlinder (Nordlinder red., 2001) uppmanar till att rätta det eleverna säger med försiktighet. Om läraren förstår vad eleven vill ha sagt, skall läraren visa att ”meddelandet” uppfattats. Detta

för att eleverna inte ska tappa självförtroendet och känna att de inte kan, utan vågar prata utan att bli rädda för att säga fel i fortsättningen.

2.11 Kursplan och styrdokument

Engelska är modersmål eller officiellt språk i många länder. I kursplanen för engelska beskrivs vilken nytta man har av språket:

Utbildningen i engelska syftar till att utveckla en allsidig kommunikativ förmåga och sådana språkkunskaper som är nödvändiga för internationella kontakter, för en alltmer internationaliserad arbetsmarknad och för att kunna ta del av den snabba utveckling som sker genom informations- och kommunikationsteknik samt för framtida studier. (s. 13)

Dagens unga stöter på engelskan i många varianter utanför skolan, till exempel genom tv, film, musik, Internet, datorspel, olika texter samt i kontakt med engelsktalande. Engelskan bör därför inte delas upp i enskilda moment som lärs in i given turordning. Yngre och äldre elever med olika erfarenhet på olika språkliga nivåer och inom olika ämnesområden skall berätta, beskriva, diskutera och argumentera på olika sätt utifrån sin kunskapsnivå.

2.12 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo94

I Lpo94 framkommer det att barn speciellt under de tidiga skolåren lättare tillägnar sig kunskaper genom att leka. Genom att eleverna provar att utveckla olika uttrycksformer, till exempel genom att uppleva känslor och stämningar, får de uppleva olika uttryck för kunskaper.

Skolan skall sträva efter att varje elev ”utvecklar nyfikenhet och lust att lära, lär sig att kommunicera på främmande språk” (s.11). Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola ”kan kommunicera i tal och skrift på engelska” (s. 12).

3. Metod

Detta kapitel introduceras med val av metod, samt vad teorin säger om de valda metoderna. Därefter presenteras urval till undersökningen och dess genomförande.

Denna studie avser att undersöka lärares förhållningssätt till engelska i tidig ålder samt att ta del av hur engelskundervisningen kan gå till med yngre elever. Därför valde vi att samla in data genom klassrumsobservationer och intervjuer med pedagoger.

3.1 Metodbeskrivning

Vårt tillvägagångssätt i detta forskningsprojekt är klassrumsobservationer på en skola i Sverige och en svensk skola i Thailand, samt intervju med pedagoger på skolan i Sverige.

3.1.1 Intervju

Vi ville utröna de intervjuade lärarnas tankar, känslor och erfarenheter inom engelskundervisningen i tidig ålder. För att uppnå detta mål är den personliga intervjun den metod som vi finner mest fördelaktig. Detta med anledning av att det mynnar ut i en diskussion samt att vi får ta del av respondentens kroppsspråk och uttryck.

Enligt Denscombe (2000) liknar en intervju vid första anblicken en vanlig konversation. Det finns dock ett par faktorer som skiljer konversationer från intervjuer. Till skillnad från en konversation är en intervju inte slumpmässigt utformad, utan planerad och förberedd från intervjuarens sida. Det finns tillfällen då intervju är att föredra framför exempelvis enkäter, såsom när forskaren vill undersöka känslor och erfarenheter eller när frågorna som undersöks kan uppfattas som känsliga.

Det finns olika typer av intervjumetoder. Vi har valt att använda semistrukturerad intervju (Denscombe, 2000). Detta innebär att intervjuaren har förberedda frågor som han/hon vill ha svar på. Samtidigt är intervjuaren flexibel och låter respondenten utveckla sina svar och tankar. (Patel & Davidsson, 1991) Om man använder sig av en strukturerad intervju är det lättare att jämföra de olika resultaten. Väljer man däremot en semistrukturerad intervju är frågorna mer öppna och lämnar utrymme för respondenterna att svara. Enligt Patel och

Davidson är graden av strukturering beroende **av** hur frågan formuleras. Man måste också beakta hur mycket ansvar som skall lämnas till den som intervjuar. Detta kallas för standardisering. Beroende på hur graden av standardisering och graden av strukturering kombineras fås olika typer av intervjuer med olika användningsområden. Genom att använda semistrukturerad intervju får den intervjuade möjlighet att ge uttryck för sina funderingar och erfarenheter inom ämnet. Detta är vad vi eftersträvade, därför valde vi denna typ av intervjumetod.

3.1.2 Observation

När information om beteende och händelseförlopp i naturliga och vardagliga situationer ska samlas in lämpar det sig att använda observation. Vid observationen kan beteenden och händelseförlopp studeras i samma stund som de sker. En annan fördel med observation är enligt Patel och Davidsson (1991) att det går att göra en studie även om individerna är motvilliga till att lämna information. Samarbetet är inte så viktigt som vid exempelvis enkäter eller intervjuer. Däremot säger Patel och Davidsson att det är viktigt att vara medveten om att beteendet och händelseförloppet kanske inte alltid är det naturliga i situationen. Individerna som observeras kan påverkas av situationen och uppför sig på ett annorlunda sätt än vad som är vanligt för dem.

Det finns några frågor som ska tas ställning till vid observation:

- Vad ska vi observera?
- Hur ska vi registrera observationerna?
- Hur ska vi som observatörer förhålla oss? (s.76)

Vi har valt att vara icke deltagande i observationen. Individerna som observeras är medvetna om detta, vilket kan påverka deras beteende. Patel och Davidsson påstår dock att individerna så småningom vänjer sig vid observatörens närvaro och går då tillbaka till naturligt beteende. Det finns olika typer av observation. Vi har valt att använda oss av ostrukturerad observation (Patel & Davidsson, 1991) i vår studie. Detta innebär att vi inte har följt något visst observationsschema, utan antecknade det vi uppmärksammade enbart med stödord. Dessa stödord sammanfattas sedan kontinuerligt under observationen.

Genom att använda observation i klassrummet får vi ta del av hur engelskundervisningen tar sig i sin naturliga miljö i skolan, och i en situation som är vardaglig för eleverna. Här ser vi omedelbart hur undervisningen fungerar och hur eleverna reagerar på denna.

3.2 Urval

I vår studie har vi valt att begränsa urvalet till en skola i mindre stad. Här intervjuade vi fyra pedagoger, samt observerade undervisningen för att se när och hur engelskundervisningen går till och när den sker eftersom den inte är schemalagd. Pedagogerna är verksamma i olika åldersgrupper på skolan. Vi valde dem för att ta reda på om deras åsikter skildes åt beroende på vilken årskurs de undervisar i. Valet av skola föll sig naturligt eftersom vi sedan tidigare visste att de här introducerar engelska i tidig ålder.

Vi har även observerat undervisningen på en svensk skola i Thailand för att se hur tillägnandet av engelska sker här. Att valet föll på denna skola var för att vi genomförde vår VFU här. Även här visste vi att engelskan introducerades tidigt eftersom skolan befinner sig i ett främmande land med ett annat språk än svenska.

Vi hade även planerat att intervjua den engelske läraren på skolan i Thailand för att ta del av hans åsikter kring undervisningen och tillägnandet av andra språk i tidig ålder. Tyvärr kunde vi inte få kontakt med honom igen efter vår hemkomst från Thailand. Därför uteblir intervjuer från Thailand.

3.3 Genomförande

Observationerna gjordes på en skola i Sverige och en svensk skola i Thailand. På båda skolorna var vi med under hela skoldagen. Detta på grund av att eleverna skulle vänja sig vid vår närvaro, samt inte känna sig nervösa av att bli iakttaga samtidigt som vi antecknade. Båda två av oss antecknade stödord som vi med jämna mellanrum under dagens gång sammanfattade. Risken fanns annars att vi skulle glömma vad vi uppmärksammat och inte kunna tyda våra anteckningar. Vi drog nytta av att vi båda två antecknade och observerade eftersom vi ibland uppmärksammade olika saker. Sedan jämförde vi engelskundervisningen på de två skolorna med hjälp av våra observationsanteckningar. Vid observationstillfällena informerade vi deltagarna om de forskningsetiska principerna (se nedan).

3.4 Etiska Överväganden

Vi har utgått från de fyra huvudkraven i *Vetenskapsrådets forskningsetiska principer* (2002), vilket vi informerade deltagarna om på de skolor där vi utförde undersökningen. Här informerades de även om vårt syfte med arbetet och hur vi skulle behandla de uppgifter som de lämnade till oss, det vill säga att valda delar av intervjuerna skulle komma att användas i arbetet, men givetvis skulle alla respondenter avidentifieras.

- *Informationskravet* innebär att forskaren skall informera deltagarna om deltagandet är frivilligt samt vilken roll de har i undersökningen. All information som kan påverka deltagarnas val av medverkan skall delges.
- *Samtyckeskravet* har betydelsen att deltagaren har rätt att själv bestämma om han eller hon vill medverka och forskaren skall få deltagarens samtycke om att delta i studien. Är deltagaren under femton år ska även samtycke från vårdnadshavare inhämtas.
- *Konfidentialitetskravet* innebär att deltagarna i studien skall ges största möjliga konfidentialitet och allt material som kan härledas till deltagaren skall förvaras på ett sådant sätt att inga andra än forskarna kan ta del av materialet.
- *Nyttjandekravet* gäller principen att materialet som insamlas endast får användas för forskningsändamål.

4. Resultat

4.1 Observation i Sverige

Skolan som valts ut för observationer är belägen i en by i Skåne. Det är en liten skola med ungefär 60 elever i årskurs 1-6. Klasserna är åldersintegrerade, 1-2, 3-4 och 5-6. Eleverna börjar lära sig engelska så smått i 1-2: an. Engelskundervisningen är inte schemalagd i de lägre årskurserna, utan klassen har engelska lite då och då. Under observationen upplevde vi det som att eleverna tyckte det var roligt med engelska och de var nyfikna på att lära sig mer.

En eftermiddag fick eleverna ett engelskpass genom att de tittade på en film. Filmen handlade om Kalle Anka och Musse Pigg. De båda tecknade figurerna berättade för eleverna (genom filmen) att de skulle lära dem engelska. Musse och Kalle berättade en saga på engelska. Sagan

hade eleverna redan hört på svenska (Den fula ankungen) och lyssnade aktivt när sagan berättades för dem på engelska. Det visades bilder som stöd och Musse och Kalle översatte vissa ord och bad eleverna säga orden högt i kör. Filmen varade i 35 minuter och under den tiden satt eleverna stilla och var fokuserade på filmen.

Under nästa observationstillfälle sjöng klassen och läraren på engelska. Först sjöng de huvud, axlar, knä och tå på svenska två gånger. Efter detta sjöng läraren själv samma sång på engelska och eleverna lyssnade och härmade lärarens gester. Därefter sjöng klassen i kör efter läraren två gånger till. Läraren bad eleverna att sjunga med bäst de kunde och att det inte gjorde något om de sjöng fel ord, bara de hängde med och gjorde gesterna.

Läraren visade oss ett pussel som eleverna kunde göra när de hade fritt val eller fick tid över. I pusslet fanns en mängd ord på engelska och en stor bild föreställande en strand, här skulle man para ihop ord med bild så det stämde. När bilden på stranden var ihop-pusslad uppkom olika strandföremål med de engelska orden under. Övning var självrättande eftersom eleverna själva kunde se om ord och bild stämde. När en del av pusslet var lagt stod rätt ord under sin sak. Läraren informerade oss om att eleverna oftast lade pusslet tillsammans med någon vuxen så att de gemensamt kunde uttala orden under tiden som de lade pusslet.

Klassen övar även engelska genom att läraren skriver ner tio ord på ett blädderblocksblad. Efter att ha sagt orden i kör och skrivit den svenska översättningen hänger läraren upp bladet på väggen så eleverna ser det ofta. Vid en samling eller vid slutet under dagen går de genomsamt genom orden. Läraren ställer inte krav på att eleverna ska memorera alla orden, utan bara att de läser dem och säger dem i kör med klassen.

4.3 Observation i Thailand

Läraren från England har hand om alla engelsklektioner på skolan. Han har även lektioner med förskolan. Vi observerar en lektion som läraren har med förskolebarnen och eleverna i årskurs ett. De sitter i en ring på golvet. Läraren visar laminerade kort med bilder på olika djur. Han säger först vad bilden föreställer, sedan säger barnen efter honom. Barnen kan redan de flesta djur och många av barnen säger vad det är för djur samtidigt som läraren. Bilderna visas flera gånger. Ibland visar han en bild med till exempel en katt och säger **cow**. Då skrattar barnen och rättar honom. När denna övning har upprepats ett flertal gånger, skickas korten

runt i ringen mellan barnen. Samtidigt som bilderna går runt sjunger de en alfabetssång. När läraren stoppar på en bokstav säger de barn som håller i ett kort vilket djur bilden föreställer. Även denna övning upprepas ett par gånger. De barn som inte kan säga vad bilden föreställer får hjälp av läraren och de andra barnen. Läraren är noggrann med att berömma även de barn som inte kan svara på vad djuren heter. När korten har cirkulerat ett par gånger i ringen, samlar läraren in dessa och lägger ut dem på golvet. Ett barn i taget får ställa sig upp vid djurkortet. Läraren säger ett djur, och barnet ska ta sig till det kortet. Det blir mycket skratt och hoppande mellan de olika bilderna. Några barn får pröva på denna övning, sedan avslutas lektionen.

4.3 Intervju

Vi fick följande svar på intervjufrågorna:

Fråga 1. Vad upplever du som positivt med att lära engelska i tidig ålder? Finns det några nackdelar? I så fall vilka?

- Förskolepersonal: Det finns inga nackdelar i och med att barn hör och kan så mycket engelska redan. Barnen som kommer till dagis har hört engelska på tv, musik och dataspel. Dagens samhälle är fyllt med så mycket engelska.
- Lärare åk 1-2: I tidig ålder är barn så mottagliga, de vill lära så mycket. Jag ser inga nackdelar i detta. Bara man inte tar för hårt på det så det blir för svårt.
- Lärare åk 3-4: Ju yngre barnen är ju naturligare blir det tror jag om man leker in det. Barnet bör ha sitt "eget" språk klart först.
- Lärare åk 5-6: Barn lär sig språk väldigt tidigt, även ett "extra" språk. Tvåspråkiga förskolor finns i t ex Finland och där har detta bevisats.

Fråga 2. Ser du någon fara för elevens språkutveckling (modersmål) genom att lära engelska på samma gång? Motivera ditt svar.

- Förskolepersonal: Nä, det gör jag inte. Modersmålet har man närmast hjärtat.
- Lärare åk 1-2: Nä. Modersmålet börjar barnet utveckla redan från födseln. Det är med hela tiden.

- Lärare åk 3-4: Nej, inte om barnet har sitt modersmål klart. Däremot tror jag att det kan bli rörigt för t.ex. invandrabarn som då redan har två språk.
- Lärare åk 5-6: Nej, det ser jag ingen fara med.

Fråga 3. Kan du ge något förslag på hur man som lärare kan motivera sina elever till att vilja lära sig engelska vid tidig ålder?

- Förskolepersonal: Göra dem nyfikna helt enkelt, vilket inte är så svårt eftersom barn redan är så nyfikna. Barn känner sig duktiga och stolta över att kunna säga något på ett annat språk. Barnfamiljer är mer utomlands nu än förr och barnen känner sig duktiga om de själv kan säga på engelska vad de vill äta eller köpa en glass eller så. Man ska inte ställa krav på barnen i början utan leka med språket. Så jag vill inte använda ordet lära i det här stadiet. Lära engelska är mer lagom i årskurs 3. I förskolan och i 1-2:an anser jag att man bara ska leka med det engelska språket. Man lägger då en grund för barnens engelskkunskaper utan att de själv är medvetna om det.
- Lärare åk 1-2: Ha roliga spel och rim och ramsor till exempel. Lära dem ord som barnen känner att de har nytta av.
- Lärare åk 3-4: Genom lek. Datorn är också ett bra verktyg här.
- Lärare åk 5-6: När man åker till andra länder så är det bra att kunna engelska. Eller om man träffar någon utländsk i sitt eget land så kan man prata med dem. Det är lättare att förstå filmer utan svensk text. Andra sätt att motivera är att skaffa brevvänner i något annat land och att lyssna och sjunga sånger på engelska.

Fråga 4. Vid vilken ålder anser du det vara lämpligt att börja med engelskundervisning i skolan?

- Förskolepersonal: Ja, engelskundervisning för att verkligen lära sig tycker jag årskurs 3 men absolut tycker jag att man kan börja leka med språket i förskolan och i årskurs ett och två.
- Lärare åk 1-2: Med allvar, alltså med grammatik och så tycker jag i årskurs 3-4. Men redan i förskoleklassen kan man ha roligt med språket och göra dem nyfikna.
- Lärare åk 3-4: Barn tycker att det är spännande med engelska. Jag tycker att man kan leka in det redan i 6-årsåldern. Undervisningen tycker jag kan vara lagom att börja med i åk 3.

- Lärare åk 5-6: Årskurs 3.

4.4 Sammanfattning av resultat

Utifrån observationen i Thailand framkommer det att läraren arbetar konkret och upprepande med eleverna. Med de yngre barnen utgår läraren från deras erfarenheter och lär dem ord som de förstår, men för att frångå eventuella missförstånd visar läraren även bilder på orden och ber sedan barnen att säga efter honom. Detta gör han gång på gång eftersom han ser upprepning som ett bra sätt för inläring. Läraren ser leken som en viktig inkörsport för kunskap. Speciellt i den här åldern får det inte ställas för höga krav, man ska ha roligt när man lär sig och därför ska det förekomma mycket skratt, sång och musik i klassrummet. Läraren lär ut de grundläggande sakerna i engelska först, exempelvis att kunna ljuden i alfabetet på engelska. Vet man inte hur bokstäverna låter har man mycket svårare att uttala ord. För att kunna kommunicera med dem som inte talar svenska är behovet stort av att kunna engelska på skolan i Thailand. Med anledning av detta lär sig barnen engelska snabbare i Thailand än i Sverige.

Skolan vi observerade i Sverige börjar med engelska redan i årskurs 1-2. Engelskan är inte schemalagd och det ställs inga krav på barnen. Även här utgår man från barnens erfarenheter. Man spinner vidare på ord som barnen redan kan och man sjunger och leker. Däremot läggs ingen vikt vid bokstävernas ljud i alfabetet. Detta gör man inte förr än i årskurs 3-4.

Utifrån våra intervjuer med fyra pedagoger kommer vi fram till att det endast är en av pedagogerna som upplever att det finns en liten fara med att lära sig engelska tidigt. Den ena pedagogen antydde att barnet måste ha sitt eget språk klart först, alltså att barnet inte ska vara för litet när det börjar lära sig engelska. Pedagogerna tycker att det är positivt att lära sig engelska tidigt om man leker in det (fråga 1). Genom fråga 2 kan vi tyda att tre av de fyra pedagogerna inte ser någon fara för språkutvecklingen genom att lära sig engelska på samma gång som modersmålet. Den som gav avvikande svar anser att modersmålet bör vara klart först innan ett annat språk blandas in. Pedagogerna tror inte att man blandar ihop språken, utan att man alltid har sitt modersmål närmast hjärtat. Fråga 3 summerar vi med att pedagogerna vill dra nytta av elevernas nyfikenhet. För att motivera barnens engelsktillägnande är alla pedagoger eniga om att det inte ska ställas för höga krav i början, utan att man ska leka mycket. Än en gång poängteras lekens betydelse för lärandet. På fråga 4

är alla pedagogerna är eniga om att man bör börja med engelskundervisningen i årskurs 3. Det är bra att ge barnen förkunskaper genom att börja tidigare på ett lättsamt och kravlöst sätt.

5. Diskussion

5.1 Språkutveckling och kritiska perioder

Utvecklingen av andraspråk följer samma mönster som utvecklingen av modersmålet. Det är därför betydelsefullt att vara medveten om hur barnets språkutveckling ser ut. Söderbergh (1979) och Strömquist (1984) menar att språkutveckling sker i samspel med omgivningen. Med hjälp av samtal, observationer av omgivningen och genom att prova sig fram lär sig barnet sitt modersmål. På samma sätt tillägnas även andra språk. Därför är det av stor vikt att de pedagoger som ska hjälpa eleverna att tillägna sig ett andraspråk förstår hur språk utvecklas och drar nytta av de kunskaperna för att skapa de bästa förutsättningarna för språktillägnet.

Vygotskijs teorier är fortfarande aktuella inom pedagogiken. Han hävdade att modersmålet och andraspråk har en nära ömsesidig påverkan av varandra. Ju fler språk man kan, desto lättare blir det att tillägna sig ännu fler språk. Vid inläringen av ett nytt språk används de ord och meningar som är kända på modersmålet. En fransk liten flicka i Thailand är ett bra exempel på detta. Hon och hennes syster kom till Thailand utan att kunna ett ord engelska. Fem veckor senare kunde den äldre flickan förstå mycket av engelskan i skolan och även göra sig förstådd på det nya språket. Hon hade ordförrådet på franska som hon med hjälp av kamrater och en upprepande, konkret och lekfull lärare omvandlade till engelska ord. Den yngre systemen hade inte samma språkkunskaper i sitt modersmål som den äldre systemen hade. Därför kunde hon inte omvandla exempelvis det franska ordet stol till motsvarande ord engelska. Finns inte kunskapen om vad till exempel olika föremål heter på modersmålet tar det längre tid att lära sig vad det heter på ett främmande språk.

5.2 Sista datum för tillägnet av ett nytt språk?

Huruvida det finns ett "sista datum" för när det är lättare att tillägna sig ett nytt språk eller ej är forskarna oeniga om. Dagens forskning lutar dock åt att det inte finns någon åldersgräns för

när det är möjligt att lära sig nya språk. Ladberg (1990) påstår att både vuxna och barn kan lära sig nya språk, men att barn har lättare att lära sig grammatik och uttal. Detta visade sig tydligt på skolan i Thailand. De små barnen på förskolan lärde sig snabbt engelska och uttalade orden korrekt. Barnen tänker inte på grammatiken, utan talar engelska som de hör sina kamrater och lärare göra. De är inte rädda för att göra fel, utan provar sig fram och lär sig av sina misstag. De äldre barnen i 12-årsåldern, som inte har lärt sig engelska i tidig ålder, har svårare för uttal av ord och meningar. Samtidigt är det många äldre barn och även vuxna som är oroliga över att göra bort sig. Barnen som kände sig osäkra i skolan i Thailand var oroliga inför engelsklektionerna. De vill inte göra fel och säga engelska ord med fel uttal, eller fel ordföljd osv. Här måste läraren vara tydlig med att påpeka att det är tillåtet att göra fel ibland och att man lär sig av misstagen.

5.3 Globalisering

Arnberg (2004) diskuterar dagens globalisering. Familjer rör mer på sig idag, åker utomlands på semester, arbetar i något annat land eller som vi erfor i Thailand, bosätter sig i ett annat land. Det fanns familjer som sålde sina hus och bosatte sig i Thailand utan att ha någon egentligen anledning till det. Barnen blev i och med detta försatta i en situation där de var tvungna att lära sig engelska. Eftersom lärare och en del elever/barn på skolan inte kunde tala svenska fanns inget annat alternativ än att samtala på engelska. Här fick barnen tala med jämnåriga vilket underlättar, eftersom de då fick tala på lika villkor. Det spelade ingen roll om man sa rätt eller fel, huvudsaken att man förstod varandra. På grund av detta märktes det extra tydligt vilka erfarenheter barnen hade med sig från Sverige. En del barn vågade säga fel och lärde sig därmed snabbare än de barn som var tillbakadragna och rädda för att inte bli förstådda.

Respondenterna från intervjun nämnde även att dagens barn reser mer än förr och att barnen faktiskt kan många ord på engelska redan när de börjar i förskoleklassen. De såg inga nackdelar med att införa engelska redan i förskolan om det görs på ett lättsamt och roligt sätt.

5.4 Lärarens roll vid språkinläring

Det är viktigt att läraren är engagerad och har kunskap om hur barnets språk utvecklas redan från början. Detta med anledning av att barnet ska få en additiv tvåspråkighet, det vill säga att

modersmålet berikar i det här fallet engelska (se kapitel 2.5). Under vår observation på skolan i Sverige uppmärksammade vi att läraren använde sig av additiv tvåspråkighet genom att skriva ner de ord barnen redan kände till på engelska. Det blev då meningsfullt för barnen samtidigt som undervisningen baserades på deras erfarenheter. Filmen eleverna såg på med *Musse Pigg och Kalle Anka* (kapitel 4.2) tillämpar även additiv tvåspråkighet. Eleverna kände redan till den svenska berättelsen om den fula ankungen och kunde då med lätthet följa med i samma berättelse på engelska. Språken berikar varandra, genom berättelsen på svenska kan eleverna med lätthet förstå den engelska versionen.

Engelskläraren i Thailand kommer från England och talar inget annat språk än engelska. För att han ska kunna förstå vad barnen vill, måste de kommunicera på engelska med honom. Här är det viktigt att läraren använder språket på ett så lärorikt sätt som möjligt. Genom att upprepa olika uttryck och ord om och om igen, förstår barnen så småningom vad som förväntas av dem och vad uttrycken betyder. Detta kombinerat med kroppsspråk i lekar och sånger fick han barnen att tillägna sig engelska på ett naturligt sätt.

5.5 Kroppsspråkets betydelse för inlärning

Efter födseln sker barnets första kontakt med ögonen, enligt Söderbergh (1979). Det lilla barnet söker direkt ögonkontakt med modern. Denna första kontakt är viktig och människan använder sig av den även resten av livet. Kroppsspråket är ett av människans unika hjälpredskap för att underlätta förståelsen för andra, men även för att själv bli förstådd. Den engelske läraren i Thailand valde att använda sig av detta redskap i sin undervisning och det utmynnade i goda resultat. Det underlättade för eleverna och förskolebarnen att förstå det nya språket. Engelskläraren använde sig av nästan överdrivna gester och miner och sjöng högt och starkt. Vid första anblicken av honom fanns det några barn som blev rädda, eftersom de inte var vana vid detta. Det förekom även mycket skratt blandat med allvar i klassrummet. Dock tog det inte lång tid för dessa barn att slappna av och förtjust delta i undervisningen. Många människor är rädda för att använda sig av kroppsspråket, vilket vi anser vara synd. Vi blev mer medvetna om kroppsspråkets betydelse efter vår Thailandvistelse.

5.6 Meningsfullt lärande

Både Dahl (2004) och Vygotskij (Bråten, red., 1998) poängterar vikten av ett meningsfullt lärande. Om man ska lära sig ett nytt språk måste det finnas någon mening med det, annars förblir barnet enspråkigt, hävdar Dahl (2004). Vygotskij (Bråten, red., 1998) menar, om barnet ska lära sig ett andraspråk är det viktigt att barnet känner att det kan kommunicera med andra personer som är viktiga i dets liv, till exempel föräldrar, syskon, kamrater, lärare. Under intervjun ställde vi frågan till respondenterna, hur man som lärare kan uppmuntra yngre elever till att vilja lära sig engelska. Respondenterna gav en hel del bra förslag, till exempel att brevväxla med någon från ett annat land, sjunga och spela spel på engelska. Att dra nytta av leken och barns nyfikenhet är ett annat sätt. Enligt Dahl (2004) är det meningslöst att försöka lära barn någonting som de inte vill lära sig. Därför anser vi liksom respondenterna av intervjun att engelskundervisningen skall introduceras på ett lättsamt, roligt och framför allt kravlöst sätt under de tidiga åren. På så sätt lägger vi som pedagoger en omedveten grund (medveten för pedagogen) för elevens fortsatta engelskundervisning, genom att eleven känner igen en del ord och uttryck även under senare år.

5.7 Rädsla för andraspråket

I en artikel diskuterar Williams, L (Sandström, red., 1999) om negativa effekter på barnets språkinläring. Hon redogör där för rädslan att den egna kulturella identiteten skall försvinna om barn till exempel sjunger engelska sånger och läser engelska berättelser. Det är så naturligt för dagens barn att höra engelska i tv och radio, att de inte är medvetna om att det även finns en version på svenska. Sverige är enbart ett litet land, tar engelskan mer och mer överhand, kan detta eventuellt leda till att det svenska språket successivt försvinner. Detta kan vara en baksida av andraspråksinläringen. Men åter igen, vi behöver engelskan med tanke på dagens globalisering. Allt fler stora företag etablerar sig utomlands, vilket leder till att många svenskar flyttar. Sandström ser ännu ett hinder med andraspråk; om ett barn knappt kan läsa på sitt modersmål, ska inte det barnet behöva läsa på ett främmande språk också. I samma artikel poängteras dock vikten av en välplanerad verksamhet vid engelskundervisning. Det skall vara kontinuitet i undervisningen, om man väljer att undervisa under barnets tidigare år. Av lärarna krävs det dessutom goda kunskaper i språket. Här vidhåller vi tillsammans med Williams att det krävs kunskap hos lärare för att undervisa i ett annat språk. Vi ser även att

barn behöver kontinuitet i sin undervisning, dock vill vi se detta i all undervisning och inte enbart när det gäller språkundervisning.

5.8 Metoddiskussion

Vi anser att vårt val av metod utifrån vårt syfte och våra frågeställningar i form av observation och intervju fungerade bra i undersökningen. Vi har fått ta del av vad pedagogerna anser om engelskundervisning i tidig ålder, samt sett hur den fungerar i verkligheten. Alla respondenter var positiva till att föra in engelska redan i förskolan i form av lek. Det hade varit av intresse att även intervjua pedagoger som inte var av samma åsikt. Vilka argument förutom Sandströms artikel (kapitel 2.11) kan stödja att tidig engelskundervisning inte skulle leda till att engelska blir som ett naturligt andraspråk? Det hade även varit intressant och se om barn som har svårt att läsa på sitt modersmål får ännu mer problem genom att läsa på ytterligare ett språk till (kapitel 2.11).

I Sverige intervjuade vi fyra pedagoger på skolan där vi gjorde våra observationer. Vi informerade respondenterna om syftet med vår studie. Intervjufrågorna lämnades ut till de utvalda pedagogerna ett par dagar innan vi följde upp deras svar. Detta gjorde vi med anledning av att de skulle få tid på sig att fundera över sina svar. Några dagar senare återkom vi och hade en diskussion utifrån intervjufrågorna. Intervjuerna och samtalen kring dessa gjordes enskilt, dels för att svaren skulle vara anonyma och dels för att respondenterna inte skulle påverkas av varandra. Även i samband med distributionen av intervjufrågorna informerade vi respondenterna om hur det insamlade materialet skulle användas. Under intervjuerna satt vi båda med eftersom vi ansåg att det var bra att båda hade hört intervjuerna inför analysen. Detta gjorde att vi under intervjun kunde ställa eventuella följdfrågor som ledde till mer utförliga och för vår undersökning givande svar. Även Patel och Davidson (1991) anser att det är bättre för tillförlitligheten om man är två.

Vidare hade det varit intressant att jämföra en tvåspråkig skola med en skola som har renodlade klasser, där all engelskundervisning börjar i årskurs 4. Att under en längre period observera en klass där engelskan introduceras under de tidigare åren, för att sedan göra uppföljningsstudier och se om det hjälper eleverna längre fram i engelskundervisningen. Dessa typer av studier kunde vi dock inte göra eftersom de inte går ihop tidsmässigt inom tidsramen för vårt projekt.

Det hade även varit intressant att få ta del av den engelske läraren i Thailands tankar och åsikter kring detta ämne. Olyckligtvis fick vi inte kontakt med honom för att kunna genomföra intervjun.

5.9 Konklusion

Vårt syfte med denna studie är att få reda på om barn kan utveckla och tillämpa engelska i tidig ålder. Utifrån vår diskussion kommer vi fram till, att för att barn ska tillämpa engelska är det viktigt att ta tillvara på lekens betydelse för inläring. Det är även viktigt att dra nytta av barns nyfikenhet och lust att lära och naturligtvis vill vi poängtera vikten av att introducera engelska vid tidig ålder.

5.10 Förslag till fortsatta studier

Eftersom engelskan blir mer och mer frekvent använt i Sverige och övriga världen är detta ämne ständigt aktuellt. I fortsatta studier kan det undersökas hur fler skolor både i Sverige och i svenska skolor i världen förhåller sig till införandet av engelska i tidig ålder. Vilka andra tillvägagångssätt finns det vid engelskundervisning för yngre barn? Vilka jämförelser kan göras med skolor som är negativt inställda till detta?

6. Sammanfattning

Engelska är idag ett världsspråk: det talas engelska i större delen av världen. I Sverige och övriga västvärlden kommer vi dagligen i kontakt med det engelska språket. Många engelska ord översätts inte till svenska, inom media förekommer det i allt större utsträckning och dagens unga reagerar inte på engelska som ett främmande språk. Därför har vi valt att kalla engelska ett vardagsspråk. I vår studie ställde vi frågan om tidig inlärning gynnar engelskan att bli ett naturligt andraspråk?

För att nå fram till en konklusion intervjuades fyra pedagoger på en skola i Sverige, samt observationer av engelskundervisningen på skolan i Sverige och på skolan i Thailand där vi hade vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU). Intervjuerna gjordes för att utröna pedagogernas förhållningssätt till engelskundervisning i tidig ålder. Genom observationerna uppmärksammades hur engelskundervisningen ser ut på de båda skolorna.

I Thailand fick vi erfara vilken nytta barnen har av sina engelskkunskaper. Här kunde vi urskilja lärarens betydelse för tillägnandet av ett andraspråk, samt vilken vikt modersmålet har vid tillägnandet av ett nytt språk. Genom litteraturgenomgången har det påvisats att modersmålet och andraspråket påverkar varandra ömsesidigt. Ju fler språk man kan, desto lättare är det att tillägna sig fler.

De intervjuade pedagogerna var alla eniga om att engelska med fördel skall införas i tidig ålder i skolan. De poängterade dock den lustfyllda lekens betydelse för lärandet. Ingen av respondenterna var oroliga över att barnens modersmål skulle komma till skada av införandet av ett nytt språk.

Litteraturförteckning

Abrahamsson, N. & Hyltenstam K. (2004). *Mognadsbegränsningar och den kritiska perioden för andraspråksinlärning*. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red). *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Arnberg, L (2004) *Så blir barn tvåspråkiga*. Falun: ScandBook AB

Bråten, I (red.) (1998) *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur

Dahl, Ö (2000) *Språkets enhet och mångfald*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, M. (2000), *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Ladberg, G (1990) *Barn med flera språk*. Stockholm: Utbildningsförlaget

Nordlinder, L (2001) *Motivera-variera! Engelskundervisning år 1-7*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB

Sandström, P, Artikel: *Språkbud och språkinlärning*.

http://www.abo.fi/meddelanden/forskning/1999_01_williams.sht. Hämtad 2006-11-13 kl 17:00

Skolverket (2000) *Grundskolan - Kursplaner och betygskriterier 2000*. Fritzes Förlag, Västerås.

Strömqvist, S (1984) *Barns språk*. Malmö: Liber

Svenska språknämnden (2000) *Svenska skrivregler*. Liber AB, Stockholm.

Söderbergh, R (1979) *Barnets tidiga språkutveckling*. Malmö: Liber

Utbildningsdepartementet (2001) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo94*. Fritzes Förlag, Västerås.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet, Stockholm.

Weiler B (2001) *Flera språk*. Förskoletidningen 6/2001 årgång 26

Øzerk K. (u.å.) I Bråten, I (red.) (1998) *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur

Bilaga

Intervjufrågor

Förskolepersonal, lärare 1-2, lärare 3-4, lärare 5-6

1. Vad upplever du som positivt med att lära engelska i tidig ålder? Finns det några nackdelar? I så fall vilka?

2. Ser du någon fara för elevens språkutveckling (modersmål) genom att lära engelska på samma gång? Motivera ditt svar.

3. Kan du ge något förslag på hur man som lärare kan motivera sina elever till att vilja lära sig engelska vid tidig ålder?

4. Vid vilken ålder anser du det vara lämpligt att börja med engelskundervisning i skolan?

Stort Tack för din medverkan!

/Ingela och Lina